

Nr 127.

Av herr **Hellberg**, *angående skrivelse till Konungen i fråga om ändring av kristendomsundervisningen i folkskolorna.*

Frågan om reformering av kristendomsundervisningen i våra folkskolor har upprepade gånger varit föremål för riksdagens uppmärksamhet, men kvarstår alltså olöst.

År 1903 med anledning av motioner som väckts i andra kammaren beslöt denna kammare för sin del att hos Kungl. Maj:t begära sådan ändring i gällande folkskolestadga, att skolrådet finge rätt att medgiva föräldrar, som omfattade annan kristen lära än den evangelisk-lutherska och själva droge försorg om sina barns undervisning i den kristna tros- och sedeläran, att för sina barn erhålla befrielse från folkskolans undervisning i katekes, samt att Kungl. Maj:t täcktes vidtaga åtgärder för den nu använda katekesutvecklingens ersättande såsom lärobok i folkskolan med en ny, efter barnålderns mottaglighet och behov avpassad handledning i den kristna tros- och sedeläran. Första kammaren godtog endast det andra momentet i medkammarens beslut, och riksdagens skrivelse i frågan kom därför att gå ut på begäran om en ny lärobok.

Kungl. Maj:t har också vidtagit åtgärder för att åstadkomma en sådan lärobok, och det föreligger nu, efter 15 år, ett av kungl. katekesnämnden utarbetat förslag, kallat »vår kristna tro» och avsett att ersätta den förut använda katekesutvecklingen. De yttranden över detta förslag som infordrats äro ännu inte alla inkomna, men det torde dock redan nu kunna sägas, att förslaget inte kan anses fylla det av riksdagen uttalade önskemålet om en »efter barnålderns mottaglighet och behov» avpassad lärobok i kristendom.

Att kommittén misslyckats i sin uppgift är ingenting underligt. Uppgiften är olöslig — det omdömet fälldes en gång av Fridtjuv Berg — och den är det därför att den innebär en orimlighet. Den kristna »tros- och sedeläran» har växlat från det ena tidevarvet till det andra. Jesu lära

sammanfaller inte med Pauli lära och denna senare sammanfaller inte med Luthers. Varje försök att framställa saken såsom om ingen skillnad mellan dessa åskådningar förefunnes kommer därför med nödvändighet att innebära en förvrängning av historiska fakta. En sann bild av »den kristna tros- och sedeläran» kan endast ges genom en historisk framställning, som först redogör för Jesu liv och lära, sedan för Pauli åskådning o. s. v. Denna väg har kommittén emellertid inte gått och redan därför har den måst misslyckas.

Dess katekesförslag skiljer sig i själva verket ganska litet från den förra, nu använda katekesutvecklingen. Om det skulle antagas, komme sålunda allt framgent dogmerna om treenighet, jungfrufödelsen, Kristi guddom, den lekamliga uppståndelsen, dopets nödvändighet för saligheten, Kristi lekamens närvaro i nattvarden o. a. att inpräglas i alla Sveriges barn såsom absoluta sanningar, medan en mycket stor del av vårt folk i vissa eller alla dessa frågor har en helt annan uppfattning om innebörden i vår kristna tro.

Detta är avgörande. Bakom de motioner, som föranledde riksdagens begäran om en ny lärobok, låg känslan av det religionstvång, som oskiljaktigt var och är förbundet med den nuvarande kristendomsundervisningen. Och detta tvång kännes för varje år som går allt starkare och mera tryckande. Så länge ännu den ojämförligt största delen av det svenska folket blint trodde på alla de lärosatser, som innehölls i den Augsburgiska bekännelsen, märktes inte en sådan verkan av kristendomsundervisningen. Men nu har förhållandet blivit ett helt annat. Numera hyser snart sagt hela folket i en eller flere punkter avvikande meningar, ja, även många av prästerskapet självt omfatta sådana meningar — det torde väl exempelvis inte finnas en enda av kyrkans biskopar, som hyllar bekännelsens lära att odöpta barn bli osaliga. Men det ligger i öppen dag, vilket menligt inflytande på kristendomsundervisningen det måste öva, om denna kommer att stå i oförsonlig motsats till den uppfattning, som barnets föräldrar hysa i religiösa ting. Detta betonades också med styrka under den debatt i andra kammaren som föregick dess ovan berörda beslut. »Ingen lär väl vilja påstå», yttrades det bl. a., »att det möjliga gagnet av en kristendomsundervisning, som mot föräldrarnes vilja bibringas deras barn, kan ställas emot eller uppväga de för barnens religiösa och moraliska utveckling fördärvbringande följderna av den tvångsbehandling, för vilken de i så fall just på själslivets vekligaste och ömtåligaste område skulle bliva gjorda till föremål.»

Det kan emellertid ifrågasättas om inte det nuvarande systemet är

ännu betänkligare för lärarne än för barnen. Det åläggdes dem som leda kristendomsundervisningen att i sina lärjungar inpränta lärosatser, som en stor del av dem inte själva tro på. Ett sådant åliggande övar ett upprörande våld på deras själ. Och det måste självfallet framkalla misstro till religionen samt bidra att försvaga och utrota sanningsinstinkten både hos den undervisande och hos de undervisade. En lärare som är bunden av en bekännelses tvång kan aldrig beräkna att möta fullt förtroende från sina lärjungar. Dessa känna, att han är en ofri, som inte får uttala något annat än det som står i överensstämmelse med bekännelsen. Om idealitet och religiös känsla ännu kunna finnas kvar hos dem som meddelat eller genomgått en sådan religionsundervisning, så är det sannerligen inte tack vare utan trots denna undervisning.

För en stor del av våra lärare — och just för de bästa, de som verkligen tagit det religiösa problemet på allvar och inte kunna nöja sig med att blint följa bekännelsens auktoritet — är med ett ord den dogmatiska kristendomsundervisningen ett olidligt samvetstvång. Detta tvång måste i lärarnes, i barnens, i föräldrarnes, i samhällets sanna intresse avskaffas. Därom borde inte kunna finnas delade meningar.

Men sedan blir en fråga, hur det bäst bör ske eller med andra ord, vad som bör sättas i stället för den nuvarande katekesundervisningen.

I flera av Europas länder har av hänsyn till religionsfrihetens krav all kristendomsundervisning avskaffats i skolorna och överlåtits åt föräldrarnes omsorg. Om också bättre än det hos oss rådande systemet, medför en sådan ordning dock den olägenheten, att barnen antingen lämnas i okunighet om en sådan för Västerlandets hela kultur grundläggande företeelse som den kristna religionen eller också erhålla sin undervisning däri genom lärare, över vilkas sätt att fullgöra sitt uppdrag staten inte äger någon kontroll. I Frankrike är som bekant religionsundervisningen i skolorna ersatt av moralundervisning. Men bortsett från det starka motstånd en reform som avsåge en sådan förändring skulle möta i en alltjämt djupt rotad uppfattning hos flertalet av vårt folk, torde en undervisning av sistnämnda slag näppeligen kunna meddelas i en form, som är avpassad efter barnets natur. Den skulle i det avseendet, om än måhända i något mindre grad, komma att lida av samma fel, som är så utmärkande för vår katekesundervisning.

Det är nämligen inte blott på grund av det samvetstvång den medför utan även av rent pedagogiska skäl som denna är så förkastlig. Den motsvarar inte alls »barnaålderns mottaglighet och behov». De dogmatiska lärosatser som den avser att inpränta kan, såsom hundraårig erfarenhet

vittnat, ett barnasinne till den alldeles övervägande delen inte tillägna sig i annan form än som ren minnesläxa. Men det är förvisso inte så religionen skall mottagas för att kunna avsätta frön till framtida utveckling. Endast vad som har något av det personliga livets omedelbarhet och värme kan där åstadkomma en sådan verkan. Hur goda och sanna lärosatser som helst kunna, framställda i en teoretisk-abstrakt avfattning, aldrig i barnens inre utlösa den psykologiska process, varigenom de så att säga assimileras med dessas själssubstans och giva denna näring. De bli inte andligt bröd, utan bilda blott en stelnad och död avsats i minnet. Och det är bestämt inget överdrivet påstående, att den nuvarande läxläsningen i kristendom inte blott inte uppväcker religiöst intresse utan direkt motverkar uppkomsten av ett sådant, ja, alstrar ren motvilja för allt vad religion heter. Mångfaldiga av vår tids människor komma till följd härav att växa upp så gott som alldeles oberörda av de religiösa idealen. Men de kunde förvisso under de förryckande och förvillande inflytelser, som från alla håll strömma emot dem, mycket väl behöva det stöd och fäste som dessa ideal äro ägnade att skänka känsla och vilja. Den sinnelagets råhet och förvildning, för vilken vår tids ungdom så ofta och inte utan skäl anklagas, skulle väl kunna motverkas av en religionsundervisning, som meddelade något av religionens levande anda. Men denna uppenbarar sig sannerligen inte i obegripliga, torra och tråkiga minnesläxor. Skall den finnas, så måste den sökas där den finnes. Det blir då nödvändigt att gå från det döda till det levande ordet, från läxläsning till uppbyggelseläsning, från katekesen till bibeln.

Det var denna övergång som åsyftades i den motion som vid 1915 års riksdag väcktes av herr Osc. Olsson, Klevbeck och Sandler, vilka yrkade, att i kristendomsundervisningen inga läro- och läxböcker skulle användas, utan att denna undervisning skulle grundas på läsning av bibeln, ett yrkande som sedan utfördes till ett förslag att i stället för katekesen vid den grundläggande religionsundervisningen införa läseböcker som upptogo valda bibeltexter. En sådan förändring borde kunna bidra till att åter göra bibeln till den folkbok, vartill protestantismen räknar som en av sina största förtjänster att ha gjort den kristna religionens grundurkund, och skulle sålunda anknyta till en både gammal och ny tradition. Faktiskt har numer bibeln i mycket hög grad blivit undanskjuten och undanskynd av katekesen och den dogmatiska undervisningen — ett förhållande som inte skulle märkbart förbättras om det nya katekesförslaget bleve lärobok i folkskolan, då detta lika väl som den nuvarande utvecklingen blott upptager bibelspråken, lösryckta ur deras sammanhang, såsom stöd

för dogmatiska lärosatser. Den förhärskande ställning, som katekesen sålunda kommit att intaga, har också överfört den förtjänta ovilja, som den åtnjuter på bibeln såsom dess förmenta grund; till följd därav har denna senare föga blivit läst såsom en egen och oberoende bok och den är för närvarande trots sin stora spridning ganska litet känd.

Med sitt mångskiftande innehåll är bibeln givetvis inte som helhet någon bok för barn. Men många delar av den äro genom sin enkla, levande och gripande framställning av mänskliga livsförhållanden mycket ägnade att fånga unga och mottagliga sinnen. Det borde för den skull helst göras ett urval av dess innehåll, för att den skulle bli lämpad till lärobok i folkskolan. Ett sådant urval vore visserligen inte lätt att göra. Det måste naturligtvis företagas med ledning av den moderna bibelforskningen och med hänsyn till de olika delarnas historiska och religiöst-etiska värde samt till deras lämplighet att läsas av barn. Det centrala i det utvalda skulle självfallet utgöras av Jesu liv och lära.

Mot en läsebok, som sålunda upptagit det ur olika synpunkter viktigaste och värdefullaste av bibeln, borde inga hållbara invändningar kunna göras, vare sig av troende eller icke troende. Från sina olika uppfattningar borde inte vare sig de ena eller de andra ha något emot, att deras barn få göra bekantskap med de väsentligaste delarna av den kristna religionens källskrift. Denna finge då verka på de unga sinnena med sin egen inboende kraft utan all dogmatisk utläggning och förvanskning, blott genom lärarens beledsagande förklaringar och erinringar tillämpade på livet. Och även de som yrka, att barnen böra erhålla kunskap om kyrkans lära, borde, för så vitt de vilja hålla sina anspråk innanför samvetsfrihetens gränser, kunna tillfredsställas, om denna kunskap meddelades på ett något senare åldersstadium i sammanhang med kyrkans historia. En sådan lösning av den frågan innebär ingenting alldeles nytt. Den bekännelsefria, historiskt-psykologiskt anlagda religionsundervisningen har nämligen av sin egen kraft mer och mer trängt igenom redan nu. Den förekommer i själva verket mer eller mindre konsekvent genomförd vid många av våra högre allmänna läroverk och åtminstone vid en skola i vårt land — Göteborgs samskola — har den varit formligen införd sedan halvannat årtionde.

På grund av det anförda hemställes,

att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t göra framställning om sådan förändring av kristendomsundervisningen i våra folkskolor, att det grundläggande för

denna undervisning i stället för läsläsning av katekesen
blir andaktsläsning av valda bibeltexter sammanförda i
• lätt tillgängliga läseböcker för barn.

Stockholm den 1 februari 1918.

Mauritz Hellberg.
